

Т. О. Михайліченко, к.ю.н., асистент кафедри кримінального, адміністративного та трудового права Полтавського юридичного інституту Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ПИТАННЯ ПЕРЕЛІКУ ЗЛОЧИНІВ, ЗА ВЧИНЕННЯ ЯКИХ МОЖЛИВЕ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАХОДІВ КРИМІНАЛЬНО- ПРАВОВОГО ХАРАКТЕРУ ДО ЮРИДИЧНИХ ОСІБ

У тезах проведено аналіз кола злочинів, за вчинення яких можливе застосування заходів кримінально-правового характеру до юридичної особи. Пропонується розшири-

ти цей перелік шляхом включення до нього злочинів проти довкілля та злочинів, передбачених статтями 157 та 354 КК України.

В тезисах проведено аналіз круга преступлений, за совершение которых возможно применение мер уголовно-правового характера к юридическому лицу. Предлагается расширить этот перечень за счет преступлений против окружающей среды и преступлений, предусмотренных статьями 157 и 354 УК Украины.

A range of crimes for the commission of which the measures of Criminal Law character could be applied to an entity has been analyzed. It is proposed to expand this list with the crimes against the environment and crimes stipulated in Articles 157 and 354 of the Criminal Code of Ukraine.

Соціальні функції, як відмічають науковці, – це специфічний ракурс права, де регулятивна й охоронна функції поєднуються у відокремленій якісно однорідній сфері соціальних відносин, економіці, політиці, ідеології тощо¹. Таким чином, можна стверджувати, що соціальне призначення права загалом, як і кримінального права, зокрема, розкривається через реалізацію його функцій та полягає в урегулюванні, впорядкуванні суспільних відносин, наданні їм належної стабільності, створенні необхідних умов для реалізації прав громадян і нормального існування громадянського суспільства в цілому². Тому політика держави у боротьбі зі злочинністю передбачає комплекс заходів, серед яких головну роль виконують заходи соціального, економічного, політичного, правового, організаційного та культурно-виховного характеру³. У системі цих заходів нині окреме місце посідають заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб (розділ XIV¹ Загальної частини КК України). Цими заходами, на нашу думку, у 2013 р. КК України було доповнено зв'язку з євроінтеграційним курсом нашої держави, оскільки в ряді конвенцій передбачена рекомендація щодо відповідальності юридичних осіб, зокрема, за корупційні, екологічні злочини, а також злочини, вчинені організованою злочинністю, транснаціональною організованою злочинністю та ін. Видається, український законодавець обрав компромісний варіант: він хоча і не встановив кримінальну відповідальність для юридичних осіб, однак здійснив спробу регламентувати їх діяльність та

¹ Теорія держави і права. Академічний курс: Підручник / За ред. О. В. Зайчука, Н. М. Оніщенко. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – С. 688.

² Ісаєва В. В. Функції права: теоретико-правовий аналіз / В. В. Ісаєва // Часопис Київського університету права, 2013. – № 1. – С. 45–48

³ Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін [та ін.] ; за ред. В. В. Стапшиса, В. Я. Тація. – 4-е вид., переробл. і допов. – Х. : Право. – 2010. – С. 456..

вживати за окремі її прояви засоби кримінально-правового впливу, взявши за приклад законодавство таких країн, як Іспанія, Швеція та ФРН. Природа заходів є надзвичайно спірною в науці кримінального права. Отже, щодо даного питання ведуться активні дискусії. Однак, вважаємо, що детального аналізу потребує і перелік тих злочинів, при вчиненні яких уповноваженою особою яких щодо юридичної особи можливе застосування таких заходів кримінально-правового характеру, як штраф, конфіскація та ліквідація.

У зарубіжних країнах, де закріплена кримінальна відповідальність юридичних осіб, є два варіанти регламентації категорій злочинів, за які таку особу можна притягнути до відповідальності. Так, більшість держав передбачає закритий, вузький перелік злочинів (Голландія, Данія, Естонія та ін.), де вказані зазвичай корупційні злочини та легалізація (відмивання) доходів, отриманих злочинним шляхом. Інші країни (Велика Британія, Польща, США, Франція та деякі ін.) вказують на доволі широкий перелік¹. Тому метою цієї роботи є дослідження питання повноти переліку злочинів, за вчинення яких до юридичних осіб можливе застосування заходів кримінально-правового характеру.

Отже, ст. 96³ КК України передбачає підстави для застосування до юридичних осіб заходів кримінально-правового характеру. Так, зокрема, ними є:

- 1) вчинення її уповноваженою особою від імені та в інтересах юридичної особи будь-якого із злочинів, передбачених у статтях 209 і 306, частинах 1 і 2 ст. 368³, частинах 1 і 2 ст. 368⁴, статтях 369 і 369² КК;
- 2) незабезпечення виконання покладених на її уповноважену особу законом або установчими документами юридичної особи обов'язків щодо вжиття заходів із запобігання корупції, що призвело до вчинення будь-якого із злочинів, передбачених у статтях 209 і 306, частинах 1 і 2 ст. 368³, частинах 1 і 2 ст. 368⁴, статтях 369 і 369² КК;
- 3) вчинення її уповноваженою особою від імені юридичної особи будь-якого із злочинів, передбачених у статтях 258–258⁵ КК;
- 4) вчинення її уповноваженою особою від імені та в інтересах юридичної особи будь-якого із злочинів, передбачених статтями 109, 110, 113, 146, 147, частинами 2–4 ст. 159¹, статтями 160, 260, 262, 436, 437, 438, 442, 444, 447 КК.

---

¹ Дудоров О. О., Хавронюк М. І. Кримінальне право : навч. посіб. / за заг. ред. М. І. Хавронюка. – К. : Ваіте, 2014. – С. 944.

Тобто, виходячи з викладеного, можна дійти висновку, що перелік є достатньо широким, оскільки серед вказаних злочинів є *окремі (курсив наш – Т. М.)* злочини проти основ національної безпеки; волі, честі та гідності особи; виборчих прав громадян; громадської безпеки; корупційних злочинів; військових злочинів; злочинів у сфері господарської діяльності; злочини у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів.

На жаль, ані в пояснювальній записці до проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо виконання Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України стосовно відповідальності юридичних осіб)» від 14 травня 2013 р. № 2990, ані в пояснювальній записці до проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у сфері державної антикорупційної політики у зв'язку з виконанням Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України» від 25 березня 2014 р. № 4556, їх автори не надали вагомих аргументів щодо необхідності існування саме такого переліку злочинів, за які до юридичної особи є можливим застосування заходів кримінально-правового характеру. Що ж до пояснювальної записки до проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запобігання і протидії політичній корупції» від 19 червня 2015 р. № 2123а, то авторський колектив, хоча й надав деякі пояснення, однак, на нашу думку, із незрозумілих причин не включив до аналізованого переліку злочин, передбачений ст. 157 КК України. Не вдаючись у дискусію стосовно доцільності існування заходів кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб, а виходячи із факту їх наявності в КК України, вважаємо за доцільне доповнити перелік вказаною нормою, адже юридична особа може не лише порушити порядок фінансування політичної партії, передвиборчої агітації, агітації з усеукраїнського або місцевого референдуму (ст. 159¹ КК) чи здійснити підкуп виборця, учасника референдуму (ст. 160 КК), й перешкодити здійсненню виборчого права або права брати участь у референдумі, роботі виборчої комісії або комісії з референдуму чи діяльності офіційного спостерігача наприклад, (шляхом заборонити працівникам йти на вибори чи голосувати за певного кандидата чи партію погрожуючи звільненнями).

Видається, що одним упущенням законодавця є відсутність вказівки у ст. 96³ КК України на таке корупційне правопорушення, як підкуп працівника підприємства, установи чи організації (ст. 354 КК України).

Незрозумілим також є відсутність в аналізованому переліку злочинів проти довкілля, хоча в багатьох державах світу ця категорія має місце у відповідному переліку злочинів (наприклад, у кримінальному законодавстві США, Франції тощо), адже в Україні достатньо часто підприємства задля здешевлення виробництва та отримання надходів здійснюють забруднення атмосферного повітря (ст. 241 КК)¹, порушення правил охорони вод та забруднення моря (статті 242 і 243 КК), забруднення або псування земель (ст. 239 КК)², незаконне заволодіння ґрунтовим покривом (поверхневим шаром) земель (ст. 239¹ КК), порушення правил охорони або використання надр (ст. 240 КК), порушення законодавства про континентальний шельф України (ст. 244 КК), безгосподарське використання земель (ст. 254 КК). Крім того, є можливим порушення правил екологічної безпеки (ст. 236 КК), невжиття заходів щодо ліквідації наслідків екологічного забруднення (ст. 237 КК).

Серед подальших напрямів досліджень регламентації заходів кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб пріоритетним видається також розв'язання питання про застосування цих заходів за вчинення уповноваженими особа юридичної особи ще й низку господарських злочинів, серед яких, наприклад, можна вказати на злочин, передбачений ст. 206² КК («Протиправне заволодіння майном підприємства, установи, організації»), тому що нерідко одні підприємства здійснюють рейдерські захоплення інших підприємств, зокрема, шляхом недружнього поглинання³.

Отже, можна зробити висновки, що нашому законодавцеві, вводячи до КК України, заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб слід було більш ґрунтовно підійти до цього питання і проаналізувати категорії злочинів, за які можливе застосування таких заходів

---

¹ Хто найбільше забруднює Львівщину // Агенція інформації та аналітики Galinfo [Електронний ресурс]. – 05.09.2013. – Режим доступу: http://galinfo.com.ua/news/hto_naybilshe_zabrudnyuie_lvivshchynu_141405.html. – Заголовок з екрана.

² Під Житомиром підприємство екологічного м'яса забруднює землю та воду // Репортер Житомира [Електронний ресурс]. – Режим доступу: reporter.zt.ua/news/17601-pid-zhytomyrom-pidpryemstvo-ekolohichnoho-miasa-zabrudniuie-zemliu-ta-vodu-foto. – Заголовок з екрана.

³ Керівництво «Іллічівського масложирокомбінату» заявило про спробу рейдерського захоплення підприємства // Сайт телеканалу 112 Україна [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ua.112.ua/suspilstvo/kerivnytstvo-illichivskoho-maslozhyrokombynata-zaiavulo-pro-sprobu-reiderskoho-zakhoplennia-pidpryemstva-311573.html>. – Заголовок з екрана.

і передбачити їх вичерпний перелік за характером вчинюваних діянь та ймовірних суспільно небезпечних наслідків.

НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО

НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ ВИВЧЕННЯ ПРОБЛЕМ
ЗЛОЧИННОСТІ імені АКАДЕМІКА В. В. СТАШИСА
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ ПРАВОВИХ НАУК УКРАЇНИ

ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ
«ВСЕУКРАЇНСЬКА АСОЦІАЦІЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА»

**СОЦІАЛЬНА ФУНКЦІЯ
КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА:
ПРОБЛЕМИ НАУКОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ,
ЗАКОНОТВОРЕННЯ ТА ПРАВАЗАСТОСУВАННЯ**

Матеріали міжнародної науково-практичної конференції
12–13 жовтня 2016 року

Харків
«Право»
2016

УДК 343.2/.7(477)-029:3
ББК 67.9(4УКР)308
С69

Редакційна колегія:

В. Я. Тацій (головний редактор),
В. І. Борисов (заступник головного редактора),
А. П. Гетьман, М. І. Панов, В. І. Тютюгін, В. С. Батургарєєва,
Л. М. Демидова, І. О. Зінченко, Д. П. Євтєєва

Соціальна функція кримінального права: проблеми наукового забезпечення, законотворення та правозастосування : матеріали між-нар. наук.-практ. конф., 12–13 жовт. 2016 р. / редкол.: В. Я. Тацій (голов. ред.), В. І. Борисов (заст. голов. ред.) та ін. – Х. : Право, 2016. – 564 с.
ISBN 978-966-937-075-4

УДК 343.2/.7(477)-029:3
ББК 67.9(4УКР)308

ISBN 978-966-937-075-4

- © Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, 2016
- © Науково-дослідний інститут вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса Національної академії правових наук України, 2016
- © Громадська організація «Всеукраїнська асоціація кримінального права», 2016
- © Оформлення. Видавництво «Право», 2016